۱۴۳-۱۵۸

مقایسه تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد - مادر و دو والد در دورهٔ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی در همه‌گیری کووید - ۱۹

◈ لیلا دریانی نیک[1] ◈ دکتر زهراسادات پورسیدآقایی[2]*

چکیده: پژوهش حاضر با هدف مقایسه تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد- مادر و دو والد در دورهٔ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی در همه‌گیری کووید - ۱۹ انجام شده است. این پژوهش از نوع کیفی و روش آن پدیدارشناسی است. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دختر دورهٔ ابتدایی شهرستان قرچک و شیوه نمونه‌گیری هدفمند بود. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته گردآوری شده‌اند و با استفاده از راهنمای کراندل و همکاران (۲۰۰۶) کدگذاری و هر دو گروه با یکدیگر مقایسه شدند و مورد تحلیل قرار گرفتند. در نهایت پس از انجام دادن ۴۴ مصاحبه عمیق (۲۴ دانش‌آموز تک‌والد و ۲۰ دانش‌آموز دو والد) پژوهشگر به اشباع داده‌ها رسید. در این پژوهش ۴ مضمون اصلی و ۱۱ مضمون فرعی به‌دست آمد که مضامین اصلی عبارت بودند از: «تهیه ملزومات آموزشی»، «مشکلات یادگیری و میزان حمایت خانواده»، «مشکلات فنی و میزان حمایت خانواده» و «انگیزش و هیجان در فضای مجازی». یافته‌های پژوهش نشان دادند که نقش حمایتی خانواده در تحصیل مجازی دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی بسیار حائز اهمیت است و دانش‌آموزان تک والد-مادر به‌دلیل عدم بهره‌مندی از حمایت پدر و کاهش ساعات حضور مادر در خانه چالش‌های زیادی را از نظر تحصیل در این فضا تجربه کرده‌اند. بنابراین درمانگران حوزه کودکان می‌توانند در جهت غنی‌سازی فرمول‌بندی تشخیصی خود در شرایط بی‌انگیزگی و افت تحصیلی در دانش‌آموزان، از یافته‌های این پژوهش بهره‌مند شوند.

کلید واژگان: آموزش مجازی، تجربه زیسته، تک‌والد - مادر، دورهٔ ابتدایی، دو والدی

◉ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۸ ◉ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۵/۱۵

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول و دارای کد اخلاق IR.IAU.TNB.REC .1401.043 است.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

E-mail: zspsaghaei@alzahra.ac.ir

مقدمه

ویروس کرونا در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین به‌عنوان یک سندروم حاد تنفسی در میان انسانها شیوع پیدا کرد (تمیمی[1] و همکاران، ۲۰۲۲) و منجر به اعلام وضعیت اضطراری بهداشت عمومی برای کل جهان شد (کیتن و گیلبرت[2]، ۲۰۲۰). گسترش کرونا ویروس، سبب وارد آمدن آسیبهای بسیار شد (ساری[3] و همکاران، ۲۰۲۱). با اعلام رسمی قرنطینه در ایران و آغاز تعطیلی مدارس، معلمان براساس رسالتی که داشتند، به تولید محتوا پرداختند و با ارائه در شبکه‌های اجتماعی، آموزش را به‌صورت مجازی ادامه دادند (بارخدا و کرمی، ۱۴۰۱).

آموزش مجازی در بهترین حالت خود این قدرت را دارد که تعامل میان دانش‌آموزان و والدین را تسهیل و به گسترش یادگیری فراتر از مدرسه کمک کند (مختاری و همکاران، ۱۴۰۰)؛ با این حال موفقیت در یک برنامه آموزش از راه دور می‌تواند تحت‌تأثیر عوامل مختلفی باشد (ترابی‌نژاد، ۱۴۰۱)، مثلاً مشارکت خانواده به منزلهٔ یک عامل خارجی اهمیت بسیار دارد (کولاک[4] و همکاران، ۲۰۲۱)، چرا که تغییر سبک یادگیری به سبب آموزش مجازی، مسئولیت بیشتری به‌عهدهٔ والدین گذاشته و خانواده‌ها را از مهم‌ترین پایه‌های آموزش مجازی در کشور قرار داد (پوسپیتا[5]، ۲۰۲۱).

حمایت والدین عاملی مهم در تربیت فرزندان است. این پژوهش براساس نظریه هارا و برک[6] (۱۹۹۸) است که ادعا کردند افزایش مشارکت و حمایت والدین کلید بهبود پیشرفت تحصیلی کودکان است، به‌طوری‌که مشارکت والدین در تعیین میزان عملکرد کودکان در مدرسه در هر دو سطح ابتدایی و متوسطه چشمگیر است. به گفته سدیبه و فوری[7] (۲۰۱۸)، حمایت والدین از کودکان سبب افزایش یادگیری و موفقیت تحصیلی آنان می‌شود. نقش آموزشی والدین در سه زمینهٔ مراقبت، کنترل و انگیزش مورد بررسی قرار گرفته است (کرال[8]، ۲۰۲۰). به گفته کرال (۲۰۲۰)، نقش مراقبت وظایفی مانند تهیه مواد آموزشی، کسب مهارتها و عادت به مطالعه و الگو بودن را در برمی‌گیرد. نقش کنترل شامل وظایفی است مانند بررسی تکالیف آنها و پرسش از آموزشهایی که کودکان دریافت کرده‌اند و در نهایت، نقش انگیزشی وظایفی مانند تشویق کودک برای انجام دادن تکالیف، تعیین اهداف و حصول اطمینان از علاقهٔ کودک به تحصیل را شامل می‌شود که مشخص شده است والدین بسته به وضعیت تحصیلی و ویژگیهای شخصیتی، خود را در اجرای این نقشها ناتوان می‌بینند (مازا[9] و همکاران، ۲۰۲۰). والدین

1. Tamimi
2. Keaton & Gilbert
3. Sari
4. Kolak
5. Puspita
6. Hara & Burke
7. Sedibe & Fourie
8. Kiral
9. Mazza

وضعیت موجود را دشوار و مسئولیتهای مربوط به تحصیل در منزل را فراتر از تواناییهای خود توصیف کرده‌اند (پارچوسکا[1]، ۲۰۲۱)، به‌طوری‌که برخی ابراز نگرانی کرده‌اند که معلمان تکالیف زیاد را تعیین می‌کنند که می‌تواند از نظر تحصیلی مضر باشد (فینگال[2]، ۲۰۲۰). والدین به‌ویژه در برنامه‌درسی، در یادگیری مضامین و موضوعات فرعی در خانه با مشکل مواجه‌اند (نایر[3] و ساری، ۲۰۲۱)، به‌صورتی‌که ۵۰ درصد از مادران سطح تحصیلات پایینی دارند (بروسارد[4] و همکاران، ۲۰۲۰). مطالعات پیشین نیز مشکلات و نگرانیهای دیگری را برای والدین نشان داده‌اند از جمله تعادل میان کار و زندگی و نیازهای دانش‌آموز (گاربه[5] و همکاران، ۲۰۲۰)، انگیزه دانش‌آموز (بهمانی[6] و همکاران، ۲۰۲۰)، دسترسی به منابع (بروسارد و همکاران، ۲۰۲۰)، اضطراب در مورد رشد اجتماعی ضعیف دانش‌آموزان (لی[7] و همکاران، ۲۰۲۰)، مهارتهای شخصی ناکافی والدین در استفاده از فناوری (اگاتون و کیتو[8]،۲۰۲۱) و نبود راههایی برای مشارکت والدین (سدیبه و فوری، ۲۰۱۸)، چالشهایی‌اند که اغلب در مشارکت والدین ایجاد مشکل می‌کنند. در یک پژوهش فراملیتی والدین گزارش کرده‌اند که آموزش در خانه سبب کاهش کیفیت یادگیری و حتی کسب تجربیات منفی شده است (تورل[9] و همکاران، ۲۰۲۲). در مطالعات ایرانی نیز مهم‌ترین دلایل مشارکت و انگیزه والدین، کمک به بهبود آینده تحصیلی و شغلی و همچنین دانا و توانا بارآوردن فرزندان ذکر شده است و عمیق شدن یادگیری و افزایش خودکارآمدی فرزندان را از نتایج مثبت همکاری والدین تلقی کرده‌اند (عینی‌پور و شباهنگ، ۱۳۹۷). مادران داشتن قدرت بیان و روابط عاطفی خوب را با فرزندانشان، عاملی برای پیشرفت آنها قلمداد می‌کنند. آنها این ویژگیها را سبب دوست داشته شدن معلم نیز می‌دانند (عینی‌پور و شباهنگ، ۱۳۹۷). والدین و دانش‌آموزان حذف ارتباطات و تعامل، افزایش تنبلی و حواس‌پرتی دانش‌آموزان، حذف تفریح و شادی از فعالیتهای کلاسی، کاهش انگیزه معلمان و دانش‌آموزان، اختلال در شبکه اینترنت و پهنای باند، نداشتن قابلیتهای چندکاره اپلیکیشن (شاد)، عدم تسلط کامل معلمان و والدین به فناوری و عدم جذابیت بصری مطالب را به‌عنوان مشکلات و چالشهای آموزش مجازی بیان کرده‌اند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹؛ حاجی‌زاده و همکاران،۱۴۰۰).

پژوهشهای دیگر نشان داده است که برخی از والدین جنبه‌های مثبت تحصیل در منزل را محدود نبودن به کلاس درس گزارش کرده‌اند. مشارکت والدین در یادگیری فرزندان‌شان نه‌تنها سبب بهبود

1. Parczewska
2. Fingal
3. Nayir
4. Brossard
5. Garbe
6. Bhamani
7. Lee
8. Agaton & Cueto
9. Thorell

روحیه، نگرش و پیشرفت تحصیلی کودک در تمام زمینه‌های موضوعی می‌شود، بلکه سازگاری اجتماعی را نیز بهبود می‌بخشد (تورن و وینسنت - لانکرین[1]، ۲۰۲۲). هنگامی که والدین و فرزندان در فعالیتهای یادگیری با یکدیگر همکاری می‌کنند، پیوند میان والدین و فرزندان افزایش می‌یابد، زیرا آنها می‌توانند زمان بیشتری را با هم بگذرانند. چنین مواردی به والدین این امکان را می‌دهد که برای کاهش درد و نگرانی به منبع آرامش تبدیل شوند و برای کمک به آنها در کاهش اضطراب با فرزندان خود گفتگو کنند (وانگ[2] و همکاران، ۲۰۲۰). پژوهشهای پیشین نشان داده‌اند که کودکانی که در مدرسه مشکلاتی مانند قلدری یا سایر عوامل استرس‌زا دارند، ممکن است آموزش در خانه برای آنها آرامش‌بخش باشد (فگرت[3] و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین در طول همه‌گیری کووید - ۱۹، تأثیر ترکیب خانواده بر رشد یادگیری افزایش یافته است. کودکان خانواده‌های تک‌والدی و فرزندان خانواده‌های پرجمعیت نسبت به کودکان خانواده‌های دو والدی و خانواده‌های کوچک، در طول همه‌گیری دچار آسیبهای یادگیری بیشتری شده‌اند(دلیو[4] و همکاران، ۲۰۲۳).

در دوران همه‌گیری کووید - ۱۹، مادران تک‌والد نقشهای زیادی داشتند، در حالی که به اندازه کافی آمادگی نداشتند. اجرای آموزش، گاهی تجربه‌ای سخت بود کـه سبب تقویت احساس شکست می‌شد (هاسکینز و واینرایت[5]، ۲۰۲۳). فرسودگی والدین در طول دوره بیماری همه‌گیر مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد والدینی که فرسودگی شغلی را تجربه کرده بودند، احتمال زیادی برای روی آوردن به کودک آزاری و بی‌توجهی داشتند (گریفیث[6]، ۲۰۲۲). والدین به‌ویژه خانواده‌های تک‌والدی استرس و افسردگی شدیدی را تجربه کردند (لی و همکاران، ۲۰۲۱؛ هیرائوکا و تومودا[7]، ۲۰۲۰)، به‌طوری‌که عوامل استرس‌زای مرتبط با شیوع کووید - ۱۹ پتانـسیل تأثـیرگـذاری نامطلوب را بر کیفیت خواب و سطح انرژی روزانه والدین (پلتز[8] و همکاران، ۲۰۲۰) داشتند. این وضعیت ممکن است توانایی والدین را در واکنش انعطاف‌پذیر و مدارا نسبت به رویدادهای معمولی یا تا حدی چـالش‌برانگیز که در طول روز با آنها مواجه می‌شوند کاهش دهد. از این گذشته، نگرانیها و استرس والدین، ممکن است توانایی والدین را برای حمایت از نیازهای آموزشی فرزندانشان مختل کند. همچنین نقش والدین به وضوح تعریف نشده و ارتباط میان مدارس و والدین ناقص بود. والدین ناگزیر بودند نقشی جدید و چالش‌برانگیز را به منزلهٔ معلم «همکار» ایفا کنند. ظاهراً قرار بود حمایت والدین مکمل آموزش برخط و تعاملات میان معلمان مدرسه و دانش‌آموزان باشد، اما چنین حمایتی با زندگی والدین به‌ویژه والدین تک‌والد - مادر ناسازگار بود

1. Thorn & Vincent-Lancrin
2. Wang
3. Fegert
4. de Leeuw
5. Hoskins & Wainwright
6. Griffith
7. Hiraoka & Tomoda
8. Peltz

زیرا آموزشی کـه به دانـش‌آموزان ارائه می‌شـد اغلب ناکارآمد و بستـه بـه مدارس و معلمان متفاوت بود (فونتنل - ترشچوک[1]، ۲۰۲۱). همچنین عدم حضور هریک از والدین در خانواده، سبب تضعیف کارکرد خانواده و کاهش نظارت می‌شود و در نتیجه احتمال بروز بزهکاری، مشکلات جسمانی، آشفتگی روانی اجتماعی، اختلالات رفتاری و تحصیلی در فرزندان افزایش می‌یابد (بارخدا و کرمی، ۱۴۰۱). بنابراین والدین در خانواده‌های سرپرست تک‌والد - مادر، احتمالاً با شرایطی سخت‌تر رو به‌رو بوده‌اند، زیرا آنها در تلاش برای برقراری تعادل میان کار، مراقبت از کودک و آموزش در خانه‌اند. همچنین دوره ابتدایی، در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آنها مواجه است، نقشی مهم دارد. این دوره تداوم‌بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک است که در خانواده پی‌ریزی شده است (کینگزبری[2]، ۲۰۲۱). با این حال در رابطه با بررسی جزئیات تجربه زیسته دانش‌آموزان در خانواده‌های تک یا دو والدی از تحصیل در فضای مجازی در جامعه ایرانی، پژوهش پدیدارشناسانه‌ای یافت نشد. همچنین پژوهشهای گوناگون آثار مثبت و منفی آموزش برخط را در دوره کووید مورد بررسی قرار داده‌اند که متناقـض به نظر می‌رسـد. از این رو با تـوجه به اهـمیت نقش والدین در تحصیل فرزندان و تأثیرات کووید - ۱۹ بر زندگی والدین و دانش‌آموزان، در پژوهش حاضر به بررسی تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد و دو والد در دورهٔ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی در بحران کرونا پرداخته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد پدیدارشناسی انجـام شده است. این رویـکرد با تـوجه به اصول هستی‌شناختی خود تا حد امکان بر تجربه‌های دست اول یا تجربه زیسته متمرکز شده و از پرداختن به موضوعات ثانویه در این روش خودداری می‌شود (محمدپور، ۱۳۹۸). جامعهٔ موردمطالعهٔ این پژوهش را دختران دانش‌آموز دورهٔ ابتدایی مشغول به تحصیل در مدارس منطقه ۲ شهرستان قرچک سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱، تشکیل داده‌اند. انتخاب نمونه به شیوه هدفمند و تا اشباع داده‌ها (دریافت نکردن اطلاعات و داده‌هـای جدیـد) ادامـه یـافت. در این پژوهش اشبـاع داده‌ها با دانش‌آموزان تک‌والد مادر با ۲۴ نفر و در دانش‌آموزان دو والدی با ۲۰ نفر بود.

داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته گردآوری شده‌اند. مصاحبه‌ها با اجازه و رضایت افراد ضبط شده‌اند و پس از پایان مصاحبه، عین کلمات افراد استخراج و هریک به‌طور دقیق مکتوب شده است. داده‌ها با استفاده از راهنمای کراندل[3] و همکاران (۲۰۰۶) کدگذاری و هر دو گروه با یکدیگر مقایسه شدند. در مرحله بعد داده‌ها ساختاردهی شدند. مرحله سوم کشف معنا و هدف اصلی، یافتن نکات مهم معنایی بوده است. در مرحله پایانی داده‌های به‌دست آمده ارائه شدند. در این راستا با استمرار

1. Fontenelle-Tereshchuk
2. Kingsbury
3. Crandall

مقایسه و لحاظ کردن تفاوتها و شباهتهای مقوله‌های فرعی، مقوله‌های کلی‌تر(درون‌مایه‌ها) استخراج شدند و درنهایت از طریق تلفیق، فهرستی کامل از مقوله‌ها (۴ مضمون اصلی و ۱۱ مضمون فرعی) به‌دست آمد. باتوجه به اهمیت اعتبار و پایایی یافته‌های پژوهش به شیوۀ کنترل اعضا[1] (پلینوکلارک و کرسول[2]، ۲۰۱۵، ترجمه وفایی‌زاده،۱۴۰۰) قابلیت اعتماد و اعتبار پژوهش مورد ارزیابی قرارگرفت. به‌منظور اطمینان از فهم دقیق آنچه مصاحبه‌شوندگان روایت کرده‌اند، تبادل اطلاعات با آنها صورت گرفته و آنچه فهمیده شده بود برای تأیید با آنها به اشتراک گذاشته شد.

یافته‌ها

پژوهش حاضر با هدف مقایسه تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد- مادر و دو والد در دورۀ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی انجام شده است. ویژگیهای جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان در پژوهش عبارت‌اند از: ۲۴ نفر دختر تک‌والد ـ مادر و ۲۰ نفر دختر دو والد در دورۀ ابتدایی با میانگین سنی ۵ تا ۱۰ سال. تحصیلات مادران گروه تک والد: ۱۷ نفر سیکل یا زیردیپلم، ۶ نفر دیپلم و ۱ نفر بیسواد. همۀ مادران کارگران بخشهای خدماتی بودند. تحصیلات مادران در گروه دو والد: ۱۳ نفر زیر دیپلم یا سیکل، ۶ نفر دیپلم، ۱ نفر بیسواد. ۱۸ نفر از مادران خانه‌دار و ۲ نفر کارگر بودند. تحصیلات پدران گروه دو والد: ۹ نفر زیردیپلم یا سیکل، ۹ نفر دیپلم و ۲ نفر بیسواد. شغل تمامی پدران کارگری بود.

در مجموع از تحلیل مصاحبه‌ها با دانش‌آموزان مشارکت‌کننده در این پژوهش، چهار مقولۀ اصلی «تهیه ملزومات آموزشی»، «مشکلات یادگیری و میزان حمایت خانواده»، «مشکلات فنی و میزان حمایت خانواده» و «انگیزش و هیجان در فضای مجازی» مورد شناسایی قرار گرفتند که نشانگر نقش خانواده در تحصیل مجازی فرزندان است. شایان ذکر است که به‌منظور افزایش اعتبار به نقل‌قولهای دانش‌آموزان مشارکت‌کننده در این پژوهش استناد شده است.

◉ **مقوله اصلی اول:** تهیه ملزومات آموزشی شامل سه مقوله فرعی: «تهیه ابزار آموزشی»، «تهیه بسته اینترنت» و «داشتن مکان مناسب یادگیری» است. برای ادامه تحصیل، داشتن لوازم و تجهیزات و حداقل داشتن فضای مناسب و آرام از شرایط مطلوب برای ادامه تحصیل است. شمار بسیاری از خانواده‌ها به‌دلیل درآمد کم جهت تأمین هزینه اینترنت و خرید تلفن همراه و نداشتن فضای مناسب برای گوش‌دادن دانش‌آموز به تدریس معلم و استفاده از فیلمهای آموزشی و انجام دادن تکالیف دچار مشکل شده بودند. داشتن لپ‌تاپ، تبلت، گوشی تلفن و اینترنت از لوازم اصلی کلاسهای غیرحضوری و برقراری ارتباط میان معلم و دانش‌آموز در تحصیل مجازی است. اغلب دانش‌آموزان تک‌والد اذعان داشتند که گوشی شخصی نداشتند، با گوشی مادر یا با تبلت درس

1. Member checking
2. Plano Clark & Creswell

می‌خواندند و بســـته‌های اینترنتی را به‌سختی تهیه می‌کردند و از نبود فضای کافی و محیطی آرام برای درس‌خواندن، رنج می‌بردند.

- **(D01)**: *«تا یک‌سال با بـرادرم و مـادرم از یک گوشی استفاده می‌کـردیم. بعـد از یک‌سال یک گوشی برای برادرم تهیه شد ولی همچنان من با مادرم مشترک از یک گوشی استفاده می‌کردیم».*
- **(D06)**: *«هزینه بسته‌های اینترنت برای مادرم خیلی سخت بود».*
- **(D016)**: *«به‌خاطر اینکه پول نداشتیم گوشی شخصی بخرم و مادرم تا ساعت ۶ عصر سرکار بود، من از معلم اجازه گرفته بودم که هروقت مادرم از سرکار آمد، فیلم درسها را نگاه کنم و تکالیف را ارسال کنم».*
- **(D012)**: *«برای مطالعه درسها اتاق جداگانه نداشتیم. با صدای تلویزیون و بچه‌ها اذیت می‌شدم».*

از مصاحبه با دانش‌آموزان دو والد برداشت می‌شود که خانواده‌های آنها نیز بضاعت مالی کافی را در فراهم آوردن ملزومات آموزشی برای کلاسهای مجازی نداشتند، اما به‌دلیل حضور پدر و ایفای نقش حمایتگر خود، آنها در مقایسه با گروه تک‌والد مشکلات کمتری را تجربه می‌کردند.

- **(D029)**: *«من وخواهرم که دانش‌آموزیم اینترنت را از گوشی پدرم تهیه می‌کردیم و عملاً هزینه‌اش با پدرم بود، البته برای پدرم سنگین بود این هزینه».*

◉ **مقوله اصلی دوم:** مشـــکلات یادگیری و میزان حمایت خانواده بود که شـــامل سه مقوله فرعی «میـــزان حضور والدین» «میزان حوصله والدین» و «میزان ســـواد والدین» اســـت. در خانواده‌های تک‌والـــد - مادر چون تک‌والد (مادر) شـــاغل بـــود، فرصتی برای کمک یا همراهـــی فرزند خود در کلاســـهای مجازی را نداشت. همچنین اغلب مادران این دانش‌آموزان دارای تحصیلات زیر دیپلم یا سیکل بودند.

- **(D06)**: *«ساعت کاری مادرم از ساعت ۸ صبح تا ۸ شب است و هیچ کمک درسی به من نمی‌کند».*
- **(D011)**: *«یادگیری درسها در دوران آموزش مجازی سخت بود. مادرم خسته از سر کار می‌آمد و حوصله نداشت در درسها به من کمک کند».*

در مصاحبه با دانش‌آموزان دو والد اغلب اذعان داشتند که یادگیری به شیوه مجازی برایشان آسان و بدون مشکل نبوده و آنان نیز با سختیهایی رو به‌رو بوده اند، ولی وجود حمایت والدین، تحصیل مجازی را برای آنان آسان کرده بود.

- **(D043)**: *«برای درس خواندن مشکلات زیادی داشتم. یادگیری کمی داشتم. مادرم وقت و حوصله داشت و کمکم می‌کرد اما بعضی از درسها مثل ریاضی را نمی‌توانست کمک کند».*

مقوله اصلی سوم: مشـکلات فنی و میزان حمایت خانواده بود که دربرگیرنده دو مقوله فرعی اســت: «قطع و وصلی اینترنت» و «قطع و وصلی برنامه شاد». آموزش در فضای مجازی مشکلات بسیار در پی دارد. سرعت پایین اینترنت، مشکلات کند بودن برنامه شاد، قطع و وصلیهای پرتعداد اینترنت و برنامه شاد و هزاران مشکل دیگر که دانش‌آموزان را رنج می‌دهد، اما به هر ترتیبی که شده دانش‌آموزان سعی می‌کنند خود را با شرایط هماهنگ کنند. باتوجه به مشکلات گفته شده، احساس می‌شـــود دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی برای برطرف‌کردن مشکلات فنی کلاسهای مجازی به حمایت والدین نیاز اساسی دارند. در مورد این مؤلفه استخراج شده از مصاحبه با دانش‌آموزان تک‌والد، بیشتر آنان اذعان دارند که در زمان تحصیل مجازی در طول روز در منزل تنها بودند یا مادرشان اطلاعات چندانی برای برطرف‌کردن مشکلات قطع و وصلی اینترنت و برنامه شاد، نداشته است.

- **(D05)**: *«بیشتر مواقع سرعت اینترنت پایین بود و یا قطع و وصل می‌شد، نمی‌توانستم آنلاین شوم و فیلم تدریس معلم دانلود نمی‌شد. برای ارسال تکالیف درسی در برنامه شاد هم مشکل داشتم. کسی هم در منزل نبود که مشکل مرا حل کند».*
- **(D01)**: *«شاد قطع و وصل می‌شد و از گروه کلاسی شاد بیرون می‌افتادم و من نمی‌توانستم مرتب در کلاس حاضر باشم، مادرم در خانه نبود به من کمک کند».*

دانش‌آموزان دو والد در این باره اظهار می‌داشتند که مشکلات فنی برای شرکت در کلاسهای برخط برای آنها هم وجود داشته است، اما یافته‌ها نشان می‌دهند که در خانواده‌های دو والد با توجه به حضور پر رنگ‌تر پدر و مادر در خانه و حمایتهای آنان، این مشکلات در مقایسه با خانواده‌های تک‌والد، بسیار کمتر دیده می‌شده است یا والدین آنها را حل می‌کرده‌اند.

- **(D035)**: *«اینترنت خونمون ضعیف بود و تکالیفم به موقع ارسال نمی‌شد و برقراری کلاسهای آنلاین مشکل بود اما پدر و مادرم در رفع مشکلات اینترنت و برنامه شاد به من کمک می‌کردند».*
- **(D032)**: *«برنامه شاد قفل می‌شد و بعضی مواقع به‌طور ناخواسته از گروه کلاسی خارج می‌شدم و استرس زیادی داشتم. با کمک پدرم با یک خط جدید دوباره وارد گروه کلاسی می‌شدم».*

مقوله اصلی چهارم: عـدم جـذابیت تحـصیل در فضـای مجـازی بود که در برگیرنده سه مقوله فرعی: «فقدان هیجان»، «عدم ارتباط با همســالان»، «بی‌انگیزگی ناشی از مشکلات فنی» است. فضای مجازی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی که هیچ تجربه یا آموزشـــی در این زمینه نداشـــتند، بسیار مشـــکل بود. آنها اغلب این نکته را یادآور می‌شـــدند که تحصیل مجازی برای آنها جذابیتی نداشت و علاقه آنها را به درس خواندن کمتر کرده اســـت و دوســـت دارند در کلاســـهای حضوری در کنار دوســـتان و معلم خود، با شـــادی و نشاط بیشـــتری درس بخوانند. همچنین مشکلات سرعت کم اینترنت و قطع مکرر آن، مشـــکلات برنامه شاد و عدم توانایی دانش‌آموزان برای رفع مشکلات فنی،

نبودن در کلاســهای حضوری و نداشــتن شور و نشــاط دوران آموزش حضوری در مدرسه، باعث شــده بود که تحصیل در فضای مجازی برای دانش‌آموزان جذابیتی نداشته باشد و با بی‌حوصلگی و بی‌علاقگی به تحصیل در فضای مجازی ادامه دهند.

- **(D01)**: *«با بی‌حوصلگی در کلاس حاضر می‌شدم و حضور در کلاس درس مجازی هیچ هیجان و جذابیتی برایم نداشت. همیشه در خانه تنهام و با تعطیلی مدارس تنهاتر شده‌ام، تازه مسئولیت مراقبت از برادرم هم روی دوشم افتاده».*
- **(D012)**: *«درس‌خواندن به شیوه مجازی برای من جذاب نبود و کسل‌کننده بود. دوست دارم مدرسه بروم و با هم کلاسیهایم ارتباط داشته باشم، بازی کنم و در مدرسه درس بخوانم نه در خانه».*
- **(D06)**: *«گوشی که استفاده می‌کردم، شکسته بود و هنگ می‌کرد و اذیت می‌شدم. من شعر حفظ می‌کردم ولی برای خانم ارسال نمی‌شد. اگر کلاس حضوری بود، بیشتر موفق بودم و با علاقه و شور و نشاط بیشتری درس می‌خواندم».*

مصاحبه با دانش‌آموزان دو والد بیانگر این نکته بود که اغلب اذعان داشتند که تحصیل مجازی برای آنها نیز جذابیت نداشته است ولی حضور گرم مادر در خانه بخشی از این بی‌انگیزگی را جبران می‌کرده است.

- **(D025)**: *«علاقه‌ای به درس خواندن غیرحضوری ندارم.کلاس حضوری بهتر است. رفت و آمد به مدرسه و بازی با دوستان خیلی هیجان دارد و سرحال‌تر هستم، حوصله‌ام که سر می‌ره همش با مادرم حرف میزنم و کلافه‌اش می‌کنم».*
- **(D038)**: *«در طول کلاسهای مجازی دوستانم را ندیده‌ام و دلم برای بازی و شیطنت با آنها تنگ شده. الان حس می‌کنم بی‌حال هستم. گاهی با خواهر کوچک‌ترم یا حتی مادرم بازی می‌کنم اما بازم جای بازی با دوستانم را نمی‌گیرد».*
- **(D039)**: *«در زمان گفتگوی صوتی ارتباط قطع می‌شد. برای همین به تحصیل با روش غیرحضوری علاقه‌ای ندارم و اجباری درس می‌خواندم».*

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررســی تجربه زیســته دانش‌آموزان تک‌والد - مادر و دو والد در دورهٔ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی در همه‌گیری کووید - ۱۹ انجام شده است. در بررسی پیشینه پژوهشــی، مطالعه‌ای باعنوان تجربه زیسته دانش‌آموزان تک‌والد - مادر و دو والد در دورهٔ ابتدایی از تحصیل در فضای مجازی یافت نشد.

نتایج نشـــان داد که یکی از چالشهای دانش‌آموزان تک‌والد و دو والد در دوره آموزش مجازی، «تهیه ملزومات آموزشـــی» بوده است، اما در دانش‌آموزان دووالد به‌دلیل توانایی نسبی خانواده در تهیه ابزار آموزشی و بسته اینترنت جهت آموزش مجازی فرزندان، این مضمون از اهمیت کمتری برخوردار بود. این یافته همسو با نتایج پژوهشهای واردانی و سایکتی[1](۲۰۲۲)، پوسپیتا (۲۰۲۱)، کولاک و همکاران (۲۰۲۱)، همتی‌پـــور و همکاران (۱۴۰۱)، مردان‌اربط و ادیب (۱۳۹۶)، مرادی و ضرغامی(۱۴۰۰)، حاجـــی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، ترابی‌نـــژاد (۱۴۰۱) و مختاری و همکاران (۱۴۰۰) بود.

گســـتردگی زمانی و مکانی بدون محدودیت آموزش مجازی در دوران کرونا، بزرگترین حُســـن این روش آموزشی است که همه دانش‌آموزان بدون توجه به شرایط اقتصادی از یک نوع کیفیت آموزش بهره‌مند می‌شوند، اما این امر منوط به برخورداری دانش‌آموزان از وسایل الکترونیکی و اینترنت است. در پژوهش حاضر مشخص شد که دانش‌آموزان در تهیه ملزومات آموزشی (گوشی هوشمند و تبلت) و اینترنت به‌دلیل توان مالی پایین در خانواده مشـــکل داشتند و بسیاری از دانش‌آموزان از تحصیل باکیفیت محروم شدند. نتایج پژوهش مردان‌اربط و ادیب (۱۳۹۶) نشان داد که والدین از هزینه‌های تحصیل ناراضی بودند و آن را معضلی در راه هدایت فرزندشان به‌سوی علم و کمال می‌دانستند.

در همین راستا، مختاری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که مصاحبه‌شوندگان بیشـــتر به تهیه ابزار آموزشی و هزینه‌های گزاف بسته‌های اینترنت و خرید موبایل یا تبلت اشاره کرده‌اند. نابرابری دانش‌آموزان در دسترسی و استفاده از شبکه شاد و نابرابری دانش‌آموزان در داشتن امکانات اولیه آموزش مجازی و عدم تسلط کافی معلم به تکنولوژیهای موردنیاز جهت انتقال محتوا در پژوهش حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز به‌عنوان چالش آموزش مجازی عنوان شـــده است. همچنین در پژوهشـــی دیگر هزینه‌بربودن خرید حجم اینترنت و نداشـــتن اینترنت پرسرعت و گوشیهای هوشـــمند به‌عنوان یکی از تنگناهای والدین و دانش‌آموزان عنوان شده است (مرادی و ضرغامی، ۱۴۰۰).

محمدی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشـــی بیان کردند که هزینه تهیه سخت‌افزارهای لازم و ارتقای ســـواد رسانه‌ای والدین حُسن آموزش مجازی و عدم جذابیت بصری ویدئوها و عدم تسلط به فناوری اطلاعات از معایب آموزش مجازی در شـــبکه‌های اجتماعی است. نتایج پژوهشی دیگر نیز نشـــان داد که دانش‌آموزان و معلمان معتقد بودند در آموزش مجازی در بسیاری از هزینه‌های مدرسه مانند تکثیر اوراق، هزینه سوخت و انرژی، استهلاک لوازم صرفه‌جویی شده است. همچنین بخشی از هزینه‌های دانش‌آموزان کاهش یافته است (عزیزی و حسین‌نژاد ممرآبادی، ۱۴۰۰).

وظیفه اصلی والدین این اســـت که تا حد امکان فضا و محیط خانه را به محیط کلاس درس

1. Wardani & Sayekti

نزدیک کنند و آرامش آن را حداقل تا پایان کلاس مجازی حفظ کنند. اغلب شـــرکت‌کنندگان در این پژوهش به‌ویژه دانش‌آموزان تک‌والد - مادر حتی اتاق مجزا برای حضور در کلاس نداشـــتند و شـــرایط محیط خانه موجب حواس‌پرتی در آنان می‌شده است. بنابراین والدین از یک‌سو با خرید لوازم الکترونیکی (گوشـــی، تبلت و اینترنت) و فراهم‌سازی شرایط فیزیکی مطلوب از سویی دیگر (مکان مناسب یادگیری) در نقش حمایت‌کننده عمل می‌کنند (واردانی و سایکتی،۲۰۲۲).

مشـــکلات یادگیری و میزان حمایت خانواده یکی دیگر از چالشـــهای دانش‌آموزان در شرایط آموزش مجازی بود که مطابق با یافته‌های پژوهش حاضر در دانش‌آموزان تک‌والد - مادر بیشـــتر مشـــکل‌آفرین بوده است. این یافته همسو با نتایج پژوهشهای پوسپیتا (۲۰۲۱)، ساری و همکاران (۲۰۲۱)، کیتـــون و گیلبرت (۲۰۲۰)، بارخدا و کرمـــی (۱۴۰۱)، همتی‌پور و همکاران (۱۴۰۱)، ترابی‌نـــژاد(۱۴۰۱)، فاتح‌نژاد و امیریـــان‌زاده (۱۴۰۱)، مختاری و همـــکاران (۱۴۰۰)، محمدی و همکاران (۱۳۹۹)، حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) و مصیبی و همکاران (۱۴۰۰) است.

نظارت و همراهی والدین به شرط همراهی و هدایت درست، مشارکت بیشتر والدین در چرخه آموزش، مســـئول‌پذیرتر شـــدن والدین در یادگیری، افزایش آگاهی والدین در زمینه فضا و شبکه مجازی و یادگیری بیشتر والدین برای تدریس خانگی در پژوهش حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) به‌عنوان فرصت آموزش مجازی عنوان شده است.

واقعیت این است که در دسترس بودن ابزارهای الکترونیکی و فضای مناسب یادگیری، آموزش از راه دور را تضمین نمی‌کند و خانواده‌ها، جدا از شـــغل و نقش ســـنتی خود در خانه، با حمایت و مشـــارکت در تحصیلات فرزندان در اجرای مجازی‌ســـازی آموزش و پرورش نقش برجســـته‌ای دارند (مصیبی و همکاران، ۱۴۰۰). عدم حضور مادر به‌دلیل اشـــتغال به‌کار و کم‌حوصله‌شدن مادر پس از ساعات کاری، چالشی بود که دانش‌آموزان تک‌والد - مادر با آن روبه‌رو بودند. شواهد حاکی از آن اســـت که انتقال مفاهیم بـــه دانش‌آموزان دوره ابتدایی در فضـــای مجازی، جایی که نقش راهنمایی و مربیگری معلم حذف یا تقلیل می‌یابد، نیاز به حمایت والدین دارد (ترابی‌نژاد، ۱۴۰۱). درخانواده‌های تک‌والد - مادر به‌دلیل به‌عهده‌داشـــتن نقشهای گوناگون و گاهاً متناقض در زندگی، مادران توان ایجاد یک برنامه مدون برای آموزش کودکان خود را ندارند. همچنین به‌کارگیری روش مجازی در خانواده‌های تک‌والدی، درصورتی‌که والد حاضر «سواد کافی» برای کمک به فرزند خود را نداشته باشد، موجب بروز چالشهای بیشتری برای دانش‌آموزان می‌شود (فاتح‌نژاد و امیریان‌زاده، ۱۴۰۱). در پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۹۹) اختصاص ندادن وقت کافی والدین به‌ویژه والدین شاغل یکی دیگر از موانع معرفی شد.

سومین مضمون استخراج‌شده در پژوهش حاضر «مشکلات فنی و میزان حمایت خانواده‌ها» بود که باتوجه به مشکلات عدیده‌ای مانند قطع و وصلی اینترنت و سرعت پایین آن دانش‌آموزان دوره

ابتدایی برای برطرف‌کردن مشـــکلات فنی، به حمایت والدین نیاز اساسی دارند، اما در خانواده‌های دو والـــد با توجه به حضـــور پدر و مادر در خانه و حمایتهای آنان، این مشـــکلات در مقایســـه با خانواده‌های تک‌والد، بســـیار کمتر دیده می‌شـــد. این یافته با پژوهشـــهای کولاک و همکاران (۲۰۲۱)، ترابی‌نـــژاد (۱۴۰۱)، فاتح‌نـــژاد و امیریان‌زاده (۱۴۰۱)، تالیدونـــگ و توکئرو[1] (۲۰۲۱) و مختاری و همکاران (۱۴۰۰) همسوست.

در کشور ما ایران با شیوع ویروس کووید - ۱۹ و در خطر افتادن سلامت دانش‌آموزان، بدون ایجاد زیرساختهای لازم، آموزش مجازی جایگزین آموزش حضوری شد. از آنجا که زیرساختهای فناوری اطلاعات یکی از ارکان مهم و بنیادی در زمینه آموزش مجازی است، دانش‌آموزان را با چالش فراهم نبودن امکانات فناوری مواجه کرد(واردانی و سایکتی،۲۰۲۲). به‌زعم تالیدونگ و توکئرو (۲۰۲۱) مؤسسات آموزشی با مشکلات فنی و کمبود طراحی محتوای آموزشی در این دوران مواجه شدند. مشـــکلات فنی مانند قطعی و ســـرعت پایین اینترنت از جمله چالشـــهای حاصل از فراهم‌نبودن این زیرساختها بود (کولاک و همکاران، ۲۰۲۱)، به‌طوری‌که اختلال در شبکه اینترنت و پهنای باند، ضعف ســـرعت اینترنت، طراحی ضعیف برنامه شاد، نداشتن قابلیتهای چندکاره اپلیکیشن (شاد)، قطع و وصل مدام شـــبکه و روزآمد کردن برنامه شـــاد در پژوهش حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) به‌عنوان چالش آموزش مجازی عنوان شـــده اســـت. محمدی و همکاران (۱۳۹۹) نیز سرعت‌کم اینترنت، عدم تسلط کامل معلمان و والدین به فناوری اطلاعات و ارتباطات و عدم جذابیت بصری برخی از ویدیوها یا مطالب ارائه شده را از مشکلات فنی ذکر کرده‌اند.

شـــایان ذکر اســـت که دانش‌آموزان دوره ابتدایی برای غلبه بر مشـــکلات زیرساختی احتیاج به‌حمایت والدین دارند تا مشـــکلات ناشـــی از قطعی اینترنت و ســـرعت پایین آن را حل کنند. از ســـویی هم پیچیدگی نرم‌افزارهای آموزشـــی از جمله «شاد» و آشـــنایی فنی و تکنیکی با آنها بر این مشکل می‌افزود و همانطور که در پژوهش حاضر گزارش شد، دانش‌آموزان تک‌والد به‌سبب عدم‌حضور مداوم مادر در منزل یا عدم آگاهی وی از این مشکلات، چالشهای بیشتری را نسبت به دانش‌آموزان دو والدی تجربه می‌کردند، چرا که دانش‌آموزان دارای دو والد، با استفاده از حمایتهای والدین به ویژه پدر مشکلات فنی را تا حدودی حل می‌کردند.

یافتـــه دیگر پژوهش حاضر نشـــان‌دهندهٔ انگیزش و هیجان در فضـــای مجازی بود. این یافته با نتایج پژوهشـــهای واردانی و سایکتی (۲۰۲۲)، ســـاری و همکاران (۲۰۲۱)، کیتون و گیلبرت (۲۰۲۰)، ترابی‌نژاد (۱۴۰۱)، همتی‌پور و همکاران (۱۴۰۱)، مختاری و همکاران (۱۴۰۰)، عینی‌پور و شباهنگ (۱۳۹۷)، جانسون[2] (۲۰۲۲)، محمدی و همکاران (۱۳۹۹) و مصیبی و همکاران (۱۴۰۰)

1. Talidong & Toquero
2. Johnson

همسو و با نتایج پژوهش کینگزبری (۲۰۲۱) ناهمسو بود.

در آموزش مجازی تعامل دانش‌آموزان با همدیگر و با معلم به کمترین حد می‌رسد، همچنین پرسش و پاسخ کلاسی مانند آموزش حضوری نیست و دانش‌آموز در فضای واقعی کلاس قرار نمی‌گیرد. از این رو فضای مجازی قدرت و هیجان فضای سنتی مدارس را ندارد (ساری و همکاران، ۲۰۲۱)، در حالی که حضور در مدرسه و فضای آموزش و کار گروهی برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی سرشار از هیجان است و نوعی تنوع محسوب می‌شود. وقتی که دانش‌آموزان از این فضا دور می‌شوند انگیزه آنها برای تحصیل کاهش پیدا می‌کند و این یکی از مهم‌ترین تهدیدات آموزش فضای مجازی است (مصیبی و همکاران، ۱۴۰۰). به زعم یانگ[1] (۲۰۲۰) دانش‌آموزان با آموزشهای برخط، تعامل و ارتباط چندانی برقرار نمی‌کنند و به شرکت در کلاسهای حضوری علاقه بیشتری نشان می‌دهند. پایین آمدن روابط عاطفی دانش‌آموزان و معلمان، عدم انتقال احساس و انرژی درآموزش، تدریسهای سرد و خشک و بدون احساس معلمان و کاهش روابط میان - فردی در پژوهش حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) به‌عنوان چالش آموزش مجازی عنوان شده است. در پژوهشی دیگر نشان داده شده که مادران داشتن قدرت بیان و روابط عاطفی خوب را با فرزندانشان، عاملی برای پیشرفت آنها قلمداد می‌کنند. آنها این ویژگیها را باعث دوست داشته شدن معلم نیز می‌دانند(عینی‌پور و شباهنگ، ۱۳۹۷). در پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۹۹) حذف ارتباطات و تعامل، افزایش تنبلی و حواس‌پرتی دانش‌آموزان، حذف تفریح و شادی از فعالیتهای کلاسی، کاهش انگیزه معلمان و دانش‌آموزان به‌عنوان چالش معرفی شده‌اند. جانسون (۲۰۲۲) چالشهای دانش‌آموزان تک‌والد - مادر را نقشهای متضاد، نقش اساسی انگیزه و انگیزه درونی و اهمیت ارتباط، راهنمایی و حمایت معرفی کرده است.

پژوهش حاضر با محدودیتهایی مواجه بود. محدودیتهای ذاتی یافته‌های ناشی از پژوهشهای کیفی تعمیم نتایج را با سطحی از خطا همراه می‌سازد و تعمیم آن باید با محافظه‌کاری صورت گیرد. یکی دیگر از محدودیتهای این پژوهش که در زمرهٔ محدودیتهای اجرایی قرار می‌گرفت فرهنگ محافظه‌کارانه دختران شرکت‌کننده در پژوهش بود. به‌طوری که ممکن است برخی از پاسخها به خوبی به شکلی کامل تجربه زیسته آنان را بازنمایی نکند. همچنین این مطالعه محدود به دختران دوره ابتدایی بود بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی در خلال پژوهشهای کیفی به بررسی تفاوتهای تجربه زیسته دختران و پسران و همچنین نوجوانان بپردازند تا مشخص شود که تفاوتهای اثرپذیری ناشی از جنسیت و ناشی از مرحله رشدی از فضای مجازی به چه صورت است.

1. Yang

منابع

REFERENCES

بارخدا، سید جمال و کرمی، پردیس. (۱۴۰۱). واکاوی تجارب زیسته والدین از تدریس در فضای مجازی(مطالعه پدیدارشناسی). *تدریس‌پژوهی*، ۱۰ (۲)، ۲۴۴-۲۷۶. https://doi.org/10.34785/J012.2022.024

پلینو کلارک، ویکی ال. و کرســـول، جان دبلیو. (۲۰۱۵). *روش تحقیق*، ترجمه مهدی وفایی‌زاده (۱۴۰۰). تهران: نشر زرین اندیشمند.

ترابی‌نژاد، سمیه. (۱۴۰۱). مشکلات و چالش‌های آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا در مقطع ابتدایی. *پژوهشنامه اورمزد*، ۵۹، ۸۶- ۱۰۴.

حاجی‌زاده، انور؛ عزیزی، قادر و کیهان، جواد. (۱۴۰۰). تحلیل فرصت‌ها و چالشهای آموزش مجازی در دوران کرونا: رهیافت توسعه آموزش مجازی در پساکرونا. *تدریس‌پژوهی*، ۹ (۱)، ۱۷۴-۲۰۴. Dor: 20.1001.1.24765686.1400.9.1.9.1

عزیزی، زینب و حســـین‌نژاد ممرآبادی، حســـین. (۱۴۰۰). فرصتها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی. *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۲ (۲)، ۱۵۳-۱۷۲.

عینی‌پور، جواد و شـــباهنگ، نیلوفر. (۱۳۹۷). تجارب زیســـته مادران از والدگری موفق در تحصیل: مطالعه پدیدارشناختی. *سلامت روان کودک*، ۵ (۴)، ۵۲-۶۶.

فاتحنـــژاد، کورش و امیریان‌زاده، مژگان. (۱۴۰۱). آسیب‌شناســـی تدریس در دوران کرونـــا از دیدگاه دانش‌آموزان، والدین و معلمان مقطع ابتدایی ناحیه دو شهر شیراز. *آموزش‌پژوهی*، ۸ (۲۹)، ۳۹-۵۵.

محمدپور، احمد. (۱۳۹۸). *روش تحقیق، ضد تحقیق*. تهران: نشر جامعه‌شناسان.

محمدی، مهدی؛ کشـــاورزی، فهیمـــه؛ ناصری جهرمی، رضا؛ ناصری جهرمی، راحیل؛ حســـامپور، زهرا؛ میرغفاری، فاطمه و شیما، ابراهیمی.(۱۳۹۹). واکاوی تجارب والدین دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی از چالش‌های آموزش مجازی با شبکه‌های اجتماعی در زمان شیوع ویروس کرونا. *پژوهشهای تربیتی*، ۷ (۴۰)،۷۴-۱۰۱. Doi: 10.52547/erj.7.40.74

مختاری، الهام؛ دهقانی، مرضیه و خطاط، محدثه. (۱۴۰۰). شناســـایی عوامل در اجرای مطلوب برنامه درســـی مجازی دوره ابتدایی از دیدگاه والدین در پایه اول و دوم. *رهبری آموزشی کاربردی*، ۲ (۳)، ۱۵-۲۲. Doi: 10.22098/ael.2021.1424

مرادی، امیر و ضرغامی، ســـعید. (۱۴۰۰). تنگناها و راهبردهای به‌کارگیری شبکهٔ اجتماعی دانش‌آموزی(شاد) در تدریس و یادگیری دانش‌آموزان در دوران شیوع کرونا: مطالعه‌ای پدیدارشناسانه. *نوآوری‌های آموزشی*،۲۰ (۲)، ۳۵-۶۰.

Doi: 10.22034/jei.2021.234448.1514

مردان‌اربط، فاطمه و ادیب، یوسف. (۱۳۹۶). تجارب والدین در امر تحصیل فرزندانشان: یک مطالعه کیفی. *علوم تربیتی*، ۲۴ (۱)، ۶۹-۹۶. https://doi.org/10.22055/edu.2017.11686.1231

مصیبی، ملیحه؛ رضاپور میرصالح، یاسر و بهجتی اردکانی، فاطمه. (۱۴۰۰). مشکلات و *چالش‌های آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا در مقطع ابتدایی. آموزش‌پژوهی*، ۷ (۲۷)، ۸۷-۱۰۷.

Dor: 20.1001.1.25884182.1400.7.27.5.3

همتی‌پور، ام‌البنین؛ اسمعیلی گوجار، صالح و مرادی، حبیبه. (۱۴۰۱). شناسایی نقش والدین در آموزش مجازی: مقطع ابتدایی. *فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۲ (۴)، ۴۱-۵۸.

Agaton, C. B., & Cueto, L. J. (2021). Learning at home: Parents' lived experiences on distance learning during COVID-19 pandemic in the Philippines. *International Journal of Evaluation and Research in Education(IJERE), 10*(3), 901-911. DOI: 10.11591/ijere.v10i3.21136

Bhamani, S., Makhdoom, A. Z., Bharuchi, V., Ali, N., Kaleem, S., & Ahmed, D. (2020). Home learning in times of COVID: Experiences of parents. *Journal of Education and Educational Development, 7*(1), 9-26. http://dx.doi.org/10.22555/joeed.v7i1.3260

Brossard, M., Cardoso, M., Kamei, A., Mishra, S., Mizunoya, S., & Reuge, N. (2020). *Parental engagement in children's learning: Insights for remote learning response during COVID-19.* [Innocenti Research Brief]. https://www.unicef-irc.org/publications/1091-parental-engagement-in-childrens-learning.html

Crandall, B., Klein, G., & Hoffman, R. R. (2006). *Working minds: A practitioner's guide to cognitive task analysis.* London: MIT.

de Leeuw, S., Haelermans, C., Jacobs, M., van der Velden, R., van Vugt, L., & van Wetten, S. (2023). The role of family composition in students' learning growth during the COVID-19 pandemic. *Journal of Marriage and Family, 85*(3), 807-828. https://doi.org/10.1111/jomf.12912

Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: A narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 14*, Article 20. https://doi.org/10.1186/s13034-020-00329-3

Fingal, D. (2020). *10 strategies for online learning.* International Society for Technology in Education. Available at: https://www.iste.org/explore/10-strategies-online-learning-during-coronavirus-oubreak

Fontenelle-Tereshchuk, D. (2021). 'Homeschooling' and the COVID-19 crisis: The insights of parents on curriculum and remote learning. *Interchange, 52*, 167-191. https://doi.org/10.1007/s10780-021-09420-w

Garbe, A., Ogurlu, U., Logan, N., & Cook, P. (2020). Parents' experiences with remote education during COVID-19 school closures. *American Journal of Qualitative Research, 4*(3), 45-65. DOI:10.29333/ajqr/8471

Griffith, A. K. (2022). Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Violence*, *37*(5), 725-731. doi: 10.1007/s10896-020-00172-2

Hara, S. R., & Burke, D. J. (1998). Parent involvement: The key to improved student achievement. *School Community Journal, 8*(2), 9-19.

Hiraoka, D., & Tomoda, A. (2020). Relationship between parenting stress and school closures due to the COVID-19 pandemic. *Psychiatry and* Clinical *Neurosciences, 74*(9), 497-498. doi: 10.1111/pcn.13088

Hoskins, K., & Wainwright, E. (2023). I am not a teacher!' The challenges of enacting home schooling during the COVID-19 pandemic among low-income families of primary-aged children, *Education 3-13*. https://doi.org/10.1080/03004279.2023.2210590

Johnson, D. (2022). *The lived experiences of students who are single parents and attending community college: A phenomenological study.* Electronic Theses and Dissertations. Paper 4137. https://dc.etsu.edu/etd/4137

Keaton, W., & Gilbert, A. (2020). Successful online learning: What does learner interaction with peers, instructors and parents look like?. *Journal of Online Learning Research, 6*(2), 129-154.

Kingsbury, I. (2021). Online learning: How do brick and mortar schools stack up to virtual schools? *Education and Information Technologies, 26*(6), 6567-6588. doi: 10.1007/s10639-021-10450-1

Kiral, B. (2020). A case study regarding of the parental responsibilities to their children. *Eurasian Journal of Educational Research, 20*(85)*,* 65-92. DOI:10.14689/ejer.2020.85.4

Kolak, A., Markic, I., Horvat, Z., Klemenčić, M., & Stojanac, M. (2021). When the parent becomes the teacher -Attitudes on distance learning in the time of "Corona-teaching" from parents' perspective. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 20*(1), 85-94.

Lee, S. J., Ward, K. P., Chang, O. D., & Downing, K. M. (2021). Parenting activities and the transition to home-based education during the COVID-19 pandemic. *Children and Youth Services Review,*

122, 105585. doi: 10.1016/j.childyouth.2020.105585

Mazza, C., Ricci, E., Marchetti, D., Fontanesi, L., Di Giandomenico, S., Verrocchio, M. C., & Roma, P. (2020). How personality relates to distress in parents during the COVID-19 lockdown: The mediating role of child's emotional and behavioral difficulties and the moderating effect of living with other people. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(17), 6236. https://doi.org/10.3390/ijerph17176236

Nayir, F., & Sari, T. (2021). Identifying parents' home-schooling experience during Covid-19 period. *Asian Journal of Distance Education, 16*(1), 156-170. https://doi.org/10.5281/zenodo.4888516

Parczewska, T. (2021). Difficult situations and ways of coping with them in the experiences of parents homeschooling their children during the COVID-19 pandemic in Poland. *Education 3-13,* 49(7), 1-12. https://doi.org/10.1080/03004279.2020.1812689

Peltz, J. S., Daks, J. S., & Rogge, R. D. (2020). Mediators of the association between COVID-19-related stressors and parents' psychological flexibility and inflexibility: The roles of perceived sleep quality and energy. *Journal of Contextual Behavioral Science, 17,* 168-176. doi: 10.1016/j.jcbs.2020.07.001

Puspita, H. D. (2021). The role of parents in educating children during online classes. *ETUDE: Journal of Educational Research, 1*(2), 69-75. DOI:10.56724/etude.v1i2.27

Sari, D. M., Widyantoro, A., & Octavia, S. (2021). Primary school in the time of Covid-19: Parents' engagement in students' online learning. *Jurnal Pendidikan dan Pengajaran, 54*(2), 207. DOI:10.23887/jpp.v54i2.35805

Sedibe, M., & Fourie, J. (2018). Exploring opportunities and challenges in parent-school partnerships in special needs schools in the Gauteng Province, South Africa. *Interchange, 49,* 433-444. https://doi.org/10.1007/s10780-018-9334-5

Talidong, K. J. B., & Toquero, C. M. D. (2021). Facing COVID-19 through emergency online education anchored in Khan's Framework: Case of Philippine teachers in Xi'an, China. *European Journal of Interactive Multimedia and Education, 2*(1), e02104. https://doi.org/10.30935/ejimed/9683

Tamimi, F., Altigani, S., & Sanz, M. (2022). Periodontitis and coronavirus disease 2019. *Periodontology, 89*(1), 207-214. doi: 10.1111/prd.12434

Thorell, L. B., Skoglund, C., de la Peña, A. G., Baeyens, D., Fuermaier, A. B. M., Groom, M.J., … Christiansen, H. (2022). Parental experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic: Differences between seven European countries and between children with and without mental health conditions. *European Child & Adolescent Psychiatry, 31*(4), 649-661. doi: 10.1007/s00787-020-01706-1

Thorn, W., & Vincent-Lancrin, S. (2022). Education in the time of COVID-19 in France, Ireland, the United Kingdom and the United States: The nature and impact of remote learning. In F. M. Reimers (Ed.), *Primary and secondary education during COVID-19: Disruptions to educational opportunity during a pandemic* (pp. 383-420). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-81500-4_15

Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J., & Jiang, F. (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet, 395*(10228), 945-947. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30547-X

Wardani, A. A. K., & Sayekti, I. C. (2022). The role of parents in online learning assistance for elementary school students. *Edukasi: Jurnal Pendidikan dan Pengajaran,* 18-33. DOI:10.19109/ejpp.v9i1.9998

Yang, C. L. (2020). *Exploring the possibilities of online learning experiences.* Unpublished doctoral dissertation, Teachers College, Columbia University ProQuest Dissertations & Thses, 2020. 27738215.

Quarterly Journal of
Family and Research

Comparison of the Lived Experiences of Single-Mother and Two-Parent Primary School Students in Virtual Learning during the COVID-19 Pandemic

■ L. Daryani Nik[1] ■ Z. S. Pour Seyyed Aghaei, Ph.D.[2*]

Abstract

The present study aimed to compare the lived experiences of single-mother and two-parent primary school students in virtual learning during the COVID-19 pandemic. This qualitative research used a phenomenological approach. The statistical population was comprised of primary school girls in Qarchak city, and purposive sampling was employed. Data were collected through in-depth and semi-structured interviews and coded using Crandall et al.'s (2006) guide. A total of 44 in-depth interviews were conducted (24 single-mother students and 20 two-parent students) until data saturation was achieved. The study identified four main themes and 11 sub-themes, which were: "Provision of Educational Supplies," "Learning Challenges and Family Support," "Technical Problems and Family Support," and "Motivation and Excitement in the Virtual Space." The findings revealed that family support plays a crucial role in virtual learning for primary school students. Single-mother students faced significant challenges due to the lack of paternal support and reduced maternal presence at home. As a result, child therapists can use these findings to enrich their diagnostic formulations for students experiencing lack of motivation and academic decline.

Keywords: **virtual learning, lived experience, single-mother, primary school, two-parent**

Date received: Feb. 7, 2023 **Date accepted:** Aug. 6, 2023

This article is extracted from the master's thesis of the first author and has the ethical code IR.IAU.TNB.REC.1401.043.

1. M.A. in Family Counselling, Faculty of Humanities, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Counselling, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: zspsaghaei@alzahra.ac.ir